

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

На основі аналізу сучасних вітчизняних педагогічних досліджень виокремлено проблеми соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу.

Ключові слова: соціалізація, іноземні студенти, освітньо-культурне середовище вищого навчального закладу.

На основе анализа современных отечественных педагогических исследований выделены проблемы социализации иностранных студентов в образовательно-культурной среде высшего учебного заведения.

Ключевые слова: социализация, иностранные студенты, образовательно-культурная среда высшего учебного заведения.

The problems of socialization of foreign students in the educational and cultural environment of higher education are emphasized on basis of the analysis of modern domestic educational research.

Key words: socialization, foreign students, educationally cultural environment of higher educational establishment.

Сучасною світовою тенденцією є зростання ролі освіти, яка розглядається як засіб інтернаціоналізації та інтеграції. Основне завдання української вищої школи в галузі міжнародної освіти — якісна професійна підготовка іноземних студентів. Проте вирішення цього завдання неможливе без створення сприятливих умов для входження іноземного громадянина в український соціум, побудови парадигми міжнаціональної комунікації іноземців та українського студентства, тобто без комплексного підходу до соціалізації іноземної студентської молоді.

Процес соціалізації молоді став предметом особливого вивчення з початку ХХ ст. в працях Г. Тардта, Г. Гіддінгса, Г. Лебона, Т. Парсонса, Е. Дюркгейма, Ч. Кулі та ін.

У сучасних наукових дослідженнях соціалізації виокремлюють три основні напрями: соціально-філософський (С. Батенін, О. Іванов, В. Москаленко, Б. Паригін, Е. Пеньков, Л. Синькова, А. Харчев, Р. Дарендорф, Т. Парсонс, Дж. Перрі, Дж. Хевенгерет та ін.); соціально-психологічний (Г. Андреева, Н. Андреевкова, І. Антипова, С. Белічева, І. Кон, О. Леонтьєв, М. Лукашевич, Р. Немов, А. Петровський та ін.); соціально-педагогічний (Б. Бім-Бад, О. Безпалько, В. Бочарова, Ю. Василькова, О. Газман, І. Зверєва, Н. Заверико, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, А. Мудрик, Л. Новикова, С. Омельченко, М. Плоткін, Ю. Поліщук, А. Рижанова, І. Рогальська, С. Савченко, В. Штифурак та ін.).

У сучасному науковому просторі зі сфери соціально-філософських досліджень проблема соціалізації особистості дедалі більше переміщується до площини педагогічних досліджень, оскільки соціалізація,

яка здійснюється передусім через освіту та виховання, відбувається протягом усього життя людини. Важливим соціалізаційним етапом у житті людини є час навчання у ВНЗ. Особливої актуальності нині набуває проблема соціалізації іноземних студентів, які є специфічною категорією соціалізаційного процесу в будь-якій країні.

Мета статті — виокремити основні проблеми соціалізації іноземних студентів у контексті сучасних вітчизняних педагогічних досліджень.

Соціалізація студентської молоді є предметом розгляду багатьох дисертаційних досліджень вітчизняної соціальної педагогіки. Так, праця С. Савченка присвячена аналізу соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності з урахуванням особливостей регіонального освітнього простору. Науковець зазначає, що «системі вищої освіти в нинішніх умовах відводиться особлива роль — стати основним соціалізуючим чинником, який забезпечує розвиток у молоді позитивної соціалізаційної траєкторії» [17, с. 5]. На його думку, оволодіння студентською субкультурою є основним змістом соціалізаційних процесів у ВНЗ. Як найважливішу мету соціалізації і критерій соціалізованості студентства в системі вищої освіти України автор визначає інтелігентність [17, с. 106]. Виділяються три етапи в соціалізації студентства: адаптаційно-ознайомлювальний (1 курс); основний виховний (3-4 курс); завершальний (5 курс) [17, с. 115]. Самовиховання особистості студента, реалізоване через саморозвиток, самореалізацію, самоактуалізацію й саморегуляцію, розглядається як «провідний механізм соціалізації студентської молоді» [17, с. 300].

Дослідження С. Савченка є детальним, різноаспектним, ґрунтовним вивченням соціалізаційних процесів студентської молоді, але в ньому не виокремлюється така специфічна категорія студентів, як іноземні, не розглядаються проблеми їхньої соціалізації, можливості залучення до позанавчальної діяльності, не аналізуються особливості існування іноземних студентів у регіональному освітньому просторі як носіїв іншої культури, представників інших традицій і способу життя, іншої системи цінностей. Хоча серед студентської молоді іноземці (майже 60 тисяч іноземних громадян навчаються нині у вищих навчальних закладах України), які потребують особливої уваги щодо їх соціалізаційних процесів, складають значну групу.

Питання соціалізації студентської молоді порушує у своєму дисертаційному дослідженні також В. Штифурак, яка розглядає особливості виховної роботи зі студентською молоддю та її значення для соціалізаційних процесів серед студентства. Автор указує на необхідність обов'язкового співвідношення процесів соціалізації та адаптації, пропонує розглядати соціальну адаптацію як один із механізмів соціалізації, вивчає професійну соціалізацію студентів, підготовку їх до успішної кар'єри, виокремлює роль викладацького корпусу в організації виховної роботи зі студентами, значну увагу приділяє

формуванню здорового способу життя студентства. Але, на жаль, у дослідженні не розглядається роль студентського самоврядування в становленні виховної роботи у вищій школі, не йдеться про виховну роботу з іноземними студентами, хоча цей контингент студентської молоді потребує особливої організації виховного процесу, оскільки відрізняється специфікою національного виховання, життєвих принципів, стереотипів поведінки представників іншої культури, які в освітньому процесі активно взаємодіють із вітчизняними студентами, впливаючи на соціалізацію один одного [27].

Соціалізаційні процеси серед студентської молоді вивчає і Ю. Богинська, котра зосереджує увагу на особливостях соціально-педагогічної підтримки студентської молоді з обмеженими можливостями життєдіяльності, подає методологічні засади цієї підтримки, розробляє теоретичні основи її організації у вищому навчальному закладі, а також аналізує ресурсне забезпечення [3]. Хоча Ю. Богинська розглядає супровід і підтримку інвалідів у системі вищої освіти за кордоном та в Україні, але у своїх працях не приділяє уваги іноземним студентам українських ВНЗ, серед яких також є молодь з обмеженими можливостями життєдіяльності.

Виховні аспекти соціалізації досліджують також: Ж. Баб'як, О. Севастьянова, Л. Шеїна, Л. Дябел, Н. Грищенко. Зокрема, Ж. Баб'як діагностування соціально-виховного процесу розглядає як умову соціалізації студентської молоді [2]. Л. Шеїна зосереджується на вивченні соціально-педагогічних умов організації студентського самоврядування, які впливають на підвищення рівня соціальної активності студентської молоді [26]. О. Севастьянова розглядає соціалізацію студентства «як специфічний педагогічний феномен, управління яким здійснюється не прямо, а опосередковано, через організацію виховного процесу» [19, с. 9]. Л. Дябел зосереджує увагу на соціалізації студентів-першокурсників у позанавчальній діяльності, зазначаючи, що «соціалізуючий процес має розгортатися у сприятливому педагогічному середовищі» [9, с. 12]. Н. Грищенко вивчає проблему формування просоціальних особистісних смислів студентської молоді в позанавчальній діяльності [6].

У деяких дослідженнях соціалізація молоді розглядається в контексті соціокультурних процесів. Так, Н. Самохіна вважає, що на ефективність громадянської соціалізації студентів педагогічних ВНЗ суттєво впливає посилення соціокультурної спрямованості освітнього процесу [18]. М. Алексеева-Вовк наголошує на тому, що опанування культури мовлення сприяє успішній соціалізації студентів [1]. Ю. Лисенко вивчає соціально-педагогічні чинники впливу сучасної естрадної музики на молодіжну субкультуру [12]. Н. Міщенко досліджує студентську субкультуру як фактор соціалізації майбутніх соціальних педагогів [13].

Чимало науковців розглядають соціалізаційні процеси в умовах соціокультурного середовища: О. Туріна вивчає культурно-мистецьке середовище як чинник творчої соціалізації особистості; О. Холоденко аналізує соціальну адаптацію випускників шкіл-інтернатів у контексті соціокультурного середовища [22, 24]. Як особливий соціально-педагогічний феномен розглядає культурно-освітнє середовище В. Стрельцова, зосереджуючись на проблемі соціальної адаптації студентів культурно-мистецьких напрямів до умов такого середовища [21].

Отже, науковий доробок представників української соціальної педагогіки свідчить про те, що проблема соціалізації студентської молоді є актуальною і розглядається в різних аспектах. Незважаючи на актуальність, соціалізація саме іноземних студентів ще є малодослідженою, особливо, якщо йдеться про вивчення цієї проблеми в контексті соціокультурних процесів у сучасному освітньому середовищі вищого навчального закладу.

У працях, присвячених питанням підготовки іноземних студентів, аналізуються переважно аспекти мовного та професійного навчання, а також проблеми міжетнічних відносин. Зокрема, досліджувалися: процес формування комунікативної компетенції іноземних студентів під час навчання на підготовчому факультеті (Т. Дементьева), використання комплексних дидактичних ігор для формування професійних мовленнєвих умінь іноземних студентів (В. Коломієць), особливості створення підручника з мови навчання для іноземних студентів у контексті сучасної освітньої парадигми (Н. Ушакова); загальні вимоги до пропедевтичної підготовки іноземних громадян із природничих дисциплін у технічному університеті (Н. Булгакова); методичні засади вокальної підготовки студентів КНР у системі музично-педагогічної освіти України (Цзінь Нань) [8, 10, 23, 4, 25]. Варто згадати дисертаційні дослідження, в яких порушуються питання соціокультурного змісту навчання іноземних студентів (І. Кушнір), формування етнокультурної компетенції (О. Гуренко), особливості міжетнічних відносин у полікультурному середовищі (Є. Степанов) [11, 7, 20].

Важливим для осмислення особливостей міжнародної освіти в Україні є дослідження Л. Рибаченко, в якому систематизовано досвід підготовки іноземних студентів у навчальних закладах України в другій половині ХХ ст. Науковцем визначено напрями реформування системи навчання іноземних студентів в умовах сучасного освітнього процесу, проаналізовано її сутність і суперечності [16].

Цікавою стосовно соціалізаційних процесів іноземних студентів є праця О. Резван, у якій автор розглянула педагогічні умови розвитку пізнавальних потреб іноземних студентів, указала на зв'язок рівня розвитку цих потреб із успішністю соціалізації іноземців у ВНЗ [15].

Серед соціально-педагогічних досліджень останніх років на особливу увагу заслуговує дисертація Д. Порох, в якій розглядаються соціально-педагогічні умови адаптації іноземних студентів медичних навчальних закладів. Дослідниця визначає компоненти адаптації іноземних студентів до навчання у вищому медичному закладі, серед яких: соціокультурний, соціопобутовий, соціокомунікативний, професійний, наголошує на створенні полікультурного освітнього простору як особливого соціально-педагогічного середовища, спрямованого на організацію міжкультурного діалогу [14].

Серед наукових публікацій в українських педагогічних виданнях актуальною є стаття Н. Грищенко, в якій порушуються питання особливості соціалізації іноземних студентів у вищих навчальних закладах. Зокрема, дослідниця зазначає, що соціалізація іноземців на початковому етапі залежить від успішної соціальної адаптації. На думку автора, для вирішення проблеми соціальної адаптації іноземних студентів необхідні соціально-педагогічні умови, які сприятимуть цьому процесу, зокрема: створення сприятливого соціально-педагогічного середовища, єдність навчального та виховного процесів іноземних студентів, співпраця вищого навчального закладу з іншими соціальними інститутами щодо перебування іноземних студентів [5, с. 193]. Н. Грищенко дійшла висновку, що для вирішення проблеми соціалізації іноземних студентів необхідно створити освітню систему, спрямовану на формування «ефективної соціальної адаптованості студентів, соціальної компетентності, яка підпорядковуватиметься внутрішній мотивації особистості» [5, с. 195].

Таким чином, вивчення теоретичних засад педагогічного напрямку соціалізації студентської молоді, зокрема іноземних студентів, у працях вітчизняних дослідників, узагальнення практичного досвіду соціалізації іноземних студентів у вищих навчальних закладах та власного багаторічного досвіду роботи щодо організації навчання іноземних студентів у вищому навчальному закладі культурно-мистецького спрямування дозволили дійти таких висновків: 1) недостатня теоретична розробленість у соціальній педагогіці проблеми соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу зумовлена її складністю і багатогранністю, оскільки вона поєднує значний обсяг наукових знань із філософії, психології, соціології, культурології, соціальної педагогіки; 2) наявна суперечність між процесами інтеграції України в міжнародний освітній простір і відсутністю концептуальних обґрунтувань щодо соціально-педагогічних умов, які сприяють успішній соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищих навчальних закладів України, а також недостатня розробленість у сучасній педагогічній науці та практиці ефективних соціалізаційних заходів, спрямованих на розвиток соціалізаційних можливостей освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу; 3) на методичному

рівні, на нашу думку, процес соціалізації іноземних громадян в умовах освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу України необхідно розглядати як такий, що складається з трьох етапів: соціальної адаптації, яка відбувається на підготовчому факультеті або на першому курсі за відсутності потреби мовної підготовки, соціальної інтеграції, яка охоплює навчання на базових факультетах, та індивідуалізації, що реалізується в системі післядипломної освіти іноземців (навчання в аспірантурі, докторантурі, стажування), якщо вищу освіту вони здобули в Україні; 4) вважаємо, що процес керування соціалізацією іноземних студентів в умовах освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу слід розглядати як комплексну організаційно-методичну систему, складовими якої є: адміністративно-організаційна робота з іноземними студентами; організація їхньої навчальної діяльності в контексті соціалізаційних процесів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу; виховна робота з іноземними студентами з урахуванням соціалізаційних можливостей освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу; сприяння самоорганізації іноземних студентів.

Метою подальших досліджень щодо соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу України буде теоретичне осмислення запропонованої організаційно-методичної системи, проведення соціально-педагогічного експерименту та аналіз його результатів.

Список літератури

1. Алексеева-Вовк М. І. Педагогічні умови соціалізації студентів засобами культури мовлення: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / М. І. Алексеева-Вовк. — К. : КНПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. — 20 с.
2. Баб'як Ж. В. Діагностика соціально-виховного процесу як умова соціалізації студента вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Ж. В. Баб'як. — Луганськ: ЛНПУ імені Тараса Шевченка, 2004. — 20 с.
3. Богинская Ю. В. Сопровождение и поддержка инвалидов в системе высшего образования за рубежом и в Украине: методическое пособие / Ю. В. Богинская. — Ялта: РИО КГУ, 2008. — 112 с.
4. Булгакова Н. Б. Система пропедевтичної підготовки іноземних громадян з природничих дисциплін у технічному університеті: дис. ... докт. пед. наук 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти / Н. Б. Булгакова. — К. : Інститут педагогіки АПН України, 2002. — 446 с.
5. Грищенко Н. А. Особливості соціалізації іноземних студентів вищих навчальних закладів / Н. А. Грищенко. // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2012. — № 5 (240). — Ч. II. — С. 192—196.
6. Грищенко Н. А. Формування просоціальних особистісних смислів студентської молоді у позанавчальній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед.

- наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Н. А. Грищенко. — Луганськ: ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2009. — 20 с.
7. Гуренко О. І. Формування етнокультурної компетенції студентів педагогічного університету в умовах поліетнічного середовища: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти / О. І. Гуренко. — Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2005. — 20 с.
 8. Дементьева Т. І. Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.09 — теорія навчання освіти / Т. І. Дементьева. — Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2005. — 20 с.
 9. Дябел Л. І. Соціалізація студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Л. І. Дябел. — К. : КНПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. — 20 с.
 10. Коломієць В. С. Формування професійних мовленнєвих умінь у студентів іноземного походження засобами комплексних дидактичних ігор: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти / В. С. Коломієць. — К. : КНПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. — 19 с.
 11. Кушнір І. М. Формування соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.02 — теорія та методика навчання (російська мова) / І. М. Кушнір. — Херсон : Херсонський державний університет, 2012. — 20 с.
 12. Лисенко Ю. О. Соціально-педагогічні чинники впливу сучасної естрадної музики на молодіжну субкультуру : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Ю. О. Лисенко. — Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. — 20 с.
 13. Міщенко Н. І. Студентська субкультура як фактор професійної соціалізації майбутніх соціальних педагогів : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Н. І. Міщенко. — Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. — 20 с.
 14. Порох Д. О. Соціально-педагогічні умови адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних медичних закладах України: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Д. О. Порох. — Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. — 20 с.
 15. Резван О. О. Педагогічні умови розвитку пізнавальних потреб іноземних студентів у процесі навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти / О. О. Резван. — К. : Інститут професійно-технічної освіти, 2008. — 20 с.
 16. Рибаченко Л. І. Підготовка іноземних студентів у навчальних закладах України (1946–2000 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.01 — загальна педагогіка та історія педагогіки / Л. І. Рибаченко. — Луганськ : ЛНПУ імені Тараса Шевченка, 2001. — 20 с.
 17. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального простору : дис.

- ... докт. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / С. В. Савченко. — Луганськ : ЛНПУ імені Тараса Шевченка, 2004. — 455 с.
18. Самохіна Н. М. Громадянська соціалізація майбутніх вчителів засобами мистецтвознавчого краєзнавства : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Н. М. Самохіна. — Луганськ: ЛНПУ імені Тараса Шевченка, 2005. — 20 с.
 19. Севастьянова О. А. Соціально-педагогічні умови соціалізації студентської молоді у виховному процесі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / О. А. Севастьянова. — Луганськ : ЛНПУ імені Тараса Шевченка, 2007. — 20 с.
 20. Степанов Є. П. Формування культури міжнетічних відносин у студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.07 — теорія і методика виховання / Є. П. Степанов. — Луганськ : Східноукр. наці. ун-т ім. В. Даля, 2004. — 20 с.
 21. Стрельцова В. Ю. Соціальна адаптація студентів інституту культури і мистецтв до умов відкритого культурно-освітнього середовища : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / В. Ю. Стрельцова. — Луганськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2009. — 20 с.
 22. Туріна О. А. Культурно-мистецьке середовище як чинник творчої соціалізації особи : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства 26.00.01 — теорія та історія культури / О. А. Туріна. — К. : Академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2009. — 20 с.
 23. Ушакова Н. І. Багатоаспектна модель підручника з російської мови для іноземних студентів у вищих навчальних закладах України : автореф. дис. ... докт. пед. наук 13.00.02 — теорія та методика навчання (російська мова) / Н. І. Ушакова. — Херсон : ХДУ, 2010. — 45 с.
 24. Холоденко О. В. Педагогічні умови соціальної адаптації випускників шкіл-інтернатів у соціокультурному середовищі : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / О. В. Холоденко. — К. : КНПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. — 20 с.
 25. Цзінь Нань. Методичні засади вокального навчання студентів з КНР у системі музично-педагогічної освіти України : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.02 — теорія та методика музичного навчання / Нань Цзінь. — К. : КНПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. — 20 с.
 26. Шеїна Л. О. Студентське самоврядування як засіб соціалізації молоді : автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Л. О. Шеїна. — Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. — 20 с.
 27. Штифурак В. Є. Соціально-педагогічні засади виховної роботи зі студентською молоддю у вищих навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / В. Є. Штифурак. — Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2011. — 457 с.

Надійшла до редколегії 06.02.2014 р.